

„SZERENCSÉTLLEN EGY HADJÁRAT EZ, AHOL MAGA A TERMÉSZET
ESKÜDÖTT ÖSSZE AZ OLASZOK ELLEN”

Zubovits Fedor haditudósítói tevékenysége az 1911–1912-es olasz–török háborúban

Rövid életrajzi bevezető

Zubovits Fedor (1846–1920) sokoldalú és legendás személyiség, aki katona, haditudósító, vadász, sportember, feltaláló, katonai szakértő, publicista, megyei politikus, illetve nem utolsósorban a 19. század utolsó párbajhőseinek egyike volt. Kalandos élete és nem mindennapi tettei révén már saját korában legendává vált. Számtalan cikk látott napvilágot hazai és külföldi tevékenységéről, így nemcsak a dualista Monarchia közéletében, hanem nemzetközi szinten is ismert személyiség volt.¹

A Hont megyében született, de Nógrádban nevelkedett kapitány a „fél világot” betakarta, részben azért, mert katonaként számos európai hadjáratban vett részt, az 1866-os porosz–osztrák háborútól kezdve az I. világháborúig.² 1856-tól a váci kegyesrendi gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait, majd a bécsi Theresiánumba került, ahol négy osztályt járt ki. 16 évesen, 1862. szeptember 24-én belépett a cs. kir. 25. gyalogezredbe, majd 1863-ban a 9. számú Liechteinstein-huszárezredbe. 1864-ben hadapród lett, 1865-ben már hadnagyi rangban szolgált.³

A königgrätzi csata után lépett ki a cs. kir. hadseregből, majd Garibaldi Róma elleni hadjáratán bukkant fel 1867 őszén.⁴ 1869. október 4-én belépett a m. kir. honvéd lovassághoz, ahol honvédként folytatta pályafutását. Katonai éveit főként szolgálton kívüli viszonyban töltötte, s mindössze főhadnagyi rangig jutott 1875. november 1-jei kinevezésével, de ezt követően ismét a magyar hadseregtől független hadi eseményekben vett részt.⁵

¹ *Il Popolo*, 1877. május 4. 2. o.; „Declares Italian’s position desperate.” *The New York Times*, 1912. április 8. 3. o.; *Il Piccolo della Sera*, 1914. július 6.

² *Kazareczki* 2021. 75–76. o.

³ Zubovits Fedor minősítési lapja. Hadtörténelmi Levéltár, Tisztek szolgálati lapjai AKVI 30996.

⁴ A Mentánánál vívott csatában fogságba is esett. BFL VII. 216. a. – 1907–051. Zubovits Fedor levele Ollé Elekhez. Alag, 1907. február 9. Jegyzőkönyv. Jeszenszky István közjegyző iratai.

⁵ Uo.

1875-ben Spanyolországban találjuk, ahol a karlisták ellen harcolt.⁶ Ezután az 1877–1878-as orosz–török háborúban a törökök mellett, 1880-ban Albániában a montenegróiak ellen fogott fegyvert.⁷ Címzetes kapitányi rangját 1884-ben szerezte⁸, de csak az első világháború idején – 1914–1916 között a Kárpátokban és az olasz frontokon való részvétele miatt – reaktiváltatta magát, és kapta meg a tényleges századosi fokozatot.⁹

Sportemberként, kitűnő lovasként is ismertté vált: 1874-ben lóváltás nélkül 14 nap alatt Bécsből Párizsba lovagolt, felállítva ezzel az akkori távlovagló rekordot. Ezzel, illetve számos párbajával, meghökkenítő kísérletével érdemelte ki a „sportsman” címet. Ráadásul Zubovits vitorlás hajója, a DESERTEUR az elsők között volt, amely sportolási céllal épült Triesztben.¹⁰

Legjelentősebb találmányának, a szárazföldi torpedónak¹¹ köszönhetően nagy vagyona tett szert, amely kellő alapot biztosított utazásaihoz és kedvenc elfoglaltságához, észak-afrikai vadászataihoz.¹² A torpedón kívül azonban még két szabadalmaztatott találmánya volt: az automata „előőr” (*Automatic Sentinel*), amely a torpedó jelzőberendezése volt, és az akusztikus vészfék, amelyet a szemaforok hibás működése által okozott vasúti szerencsétlenségek kiküszöbölése céljából hozott létre.¹³

Közéleti szerepei általában aktuális lakhelyeihez kötődtek. 1890–1900 között Nógrádverőcén kibérelte a Migazzi-kastélyt, s 1898–1900 között Nógrád Megye

⁶ *Budapesti Hírlap*, 1904. július 29. 209. sz. 8. o. VII. Ferdinánd spanyol király utódjának lányát, Mária Izabellát jelölte ki (1830–1904), de a király halálakor még csecsemő Izabellát Ferdinánd öccse, Károly nem fogadta el törvényes uralkodónak, és magát V. Károly néven királlyá kiáltatta ki. A követői, a karlisták és Izabella támogatói között dúló első karlista háború (1833–1840) Károly lemondásával ért véget. Ekkor Izabellát tizenhárom évesen nagykorúvá nyilvánították, így jogot nyert az uralkodásra, azonban 1868-ban megfosztották trónjától, és III. Napóleon francia császárhoz menekült. Formálisan csak 1870-ben mondott le a trónról fia, XII. Alfonz javára, 1872-ben azonban „V. Károly” unokája, Don Carlos visszatért az országba, és Baszkföld támogatásával kirobant a második karlista háború (1875–1876). A karlisták legyőzetésük után Franciaországba menekültek. *Weiszhár – Weiszhár* 2004. 228–229. o.

⁷ „Eredeti levél a Balkánról.” *Nógrádi Lapok*, 1877. augusztus 16. 32. o.; *Vasárnapi Ujság*, 1880. szeptember 9. 38. sz. 630. o.

⁸ 1884. szeptember 8-án kapott címzetes kapitányi rangot. Névkönyv 1885. 153. o.

⁹ A Honvédelmi Minisztérium felterjesztése Zubovits Fedor előléptetéséről Alexander von Krobatin közös hadügyminiszternek, mely szerint nincs akadálya a tényleges századosi rang megítélésének. Bécs, 1914. szeptember 24. ÖStA KA KM HR 1914 11A 6–55/40–5620.

¹⁰ *Leidenfrost* 1936. 63–64. o.

¹¹ „1885 M Land-Torpedo” néven rendszeresítették Zubovits találmányát a császári-királyi hadseregben. Ez valójában taposóakna volt – egy két részre osztott, fából készült doboz, melynek alsó részében kapott helyet a robbanótöltet, felső felében az aknát működtető gyújtószerkezet. A gyújtás a gyújtószerkezethez kapcsolt drót meghúzásával lépett működésbe. *Kelemen* 2014. 67. o.

¹² *Kazareczki* 2019a.

¹³ A szárazföldi torpedóról lásd *Fedor von Zubovits* 1902.; „Vészjelző berendezés vasutak számára.” Magyar Királyi Szabadalmi Hivatal, Szabadalmi leírás, 41153. sz. https://library.hungaricana.hu/hu/view/SZTANH_SzabadalmiLeirasok_041153/?pg=0&layout=s (A letöltés időpontja: 2021. június 14.)

Törvényhatósági Bizottságának tagjaként a díjnokok fizetésének emelése érdekében komoly erőfeszítéseket tett.¹⁴ Ezt követően egy rövid időre Triesztbe költözött, majd visszatérte után, 1904-ben Alagon telepedett le, ahol a lóversenyügy és a lótenyésztés foglalkoztatta. Az angol zsokek megadóztatása céljából benyújtott memorandumát az országgyűlés is elfogadta.¹⁵ Utolsó lakhelyén, Visegrádon a villamos vasút kiépítéséért lobbizott.¹⁶

Ezenkívül számos színvonalas – tehetségéről tanúskodó, szófordulatokban gazdag, humort sem nélkülöző – publicisztikája jelent meg afrikai vadászatairól és közéleti kérdésekről, illetve haditudósításokat is írt, főként a *Budapesti Hirlap* és a *Pesti Hirlap* hasábjain.¹⁷

Miért Zubovits?

Zubovits Fedor 1911–1912-ben egy részben új feladatkörben vállalt szerepet: katonai megfigyelő és egyben haditudósító lett Olaszországnak az Oszmán Birodalom ellen indított, az észak-afrikai Kirenaika és Tripolitánia megszerzésére irányuló, gyarmatosító háborújában. A kapitány korábban is küldött tudósításokat különböző lapoknak, de azok a tényleges hadviseléssel függtek össze, például, amikor az orosz–török háborúban (1877–1878) és az albánok Montenegró ellen vívott háborújában (1880) tevékenyen részt vett. 1911-ben azonban megbízását Alois Lexa von Aerenthal gróftól, az Osztrák–Magyar Monarchia közös külügyminiszterétől kapta, hogy megfigyelje a Monarchiával szövetséges Olaszország hadviselését.¹⁸ A 19–20. század fordulójától ugyanis az Osztrák–Magyar Monarchia is élt azzal a lehetőséggel, hogy tőle független katonai konfliktusokban hivatalos katonai megfigyelők (akár önkéntesek vagy tartalékos tisztek) által tapasztalatokat szerezzen a modern hadviselésről.¹⁹

Itt kell megjegyeznünk, hogy a 19. század második felében a háborúkról még levelezők tudósítottak, ez a tevékenység azonban a 20. század elejétől kezdett önállósulni. Az 1907-es hágai egyezményben már a haditudósítói tevékenységet is definiálták: „A haditudósító a lakosság tájékoztatását ellátó újságíró a harcoló egységek kíséretében. A haditudósítók biztonsági és egyéb szempontból (kémkedés megakadályozása) természetesen alá vannak vetve a fegyveres erők parancsnokának, fegyvert azonban

¹⁴ MNL NML Nógrád Vármegye Törvényhatósági Bizottságának jegyzőkönyve. IV. 402.25.

¹⁵ „Zubovits Fedor Wekerlénél.” *Békésmegyei Közlöny*, 1906. november 15. 95. sz. 3. o.

¹⁶ MNL PML Visegrád község képviselő-testületi jegyzőkönyve. 1908. június 23-i jegyzőkönyvi bejegyzés. V. 1163. 8/1908.

¹⁷ Néhány közülük: „A Nógrádmegyei díjnokokért.” *Nógrádi Lapok Honti Híradó*, 1899. június 25. 26. sz. 3. o.; „Sólyomvadászat Afrikában.” *Pesti Hirlap*, 1911. március 19. 67. sz. 33–34. o.

¹⁸ „Zubovics Fedor Tripoliszról.” *Budapesti Hirlap*, 1912. április 18. 93. sz. 24. o.

¹⁹ *Balla* 2014. 635–636. o.

nem viselhetnek és harci cselekményekben nem vehetnek részt. Ha fogságba esnek, a hadifoglyokat megillető bánásmódra tarthatnak igényt.”²⁰

Zubovits Fedor önként ajánlotta fel szolgálatait, hivatkozva arra, hogy négy évig élt a térségben, és az olasz nyelvet is kiválóan beszéli.²¹ Tapasztalt katona volt, számos nemzetközi hadszíntéren szerzett tapasztalatot, és az újságírás is szerves része volt életének. Kvalitásai alapján megfelelő jelöltnek bizonyult, ezért báró Hazai Samu honvédelmi miniszter ajánlotta személyét a közös hadügyminiszter figyelmébe, továbbá azt is kérte, hogy a lehető legbarátságosabb fogadtatásban részesüljön.²²

Zubovits szolgálatait azért is vehette igénybe a bécsi külügyminisztérium, mert kapcsolata az afrikai földrészszel mintegy harmincéves múltra tekintett vissza. Az 1870-es és 1880-as évek között főként az egyiptomi térséget járta be, majd az 1890-es évektől a Maghrebre is kiterjesztette utazásait.²³ Zubovitson kívül kevés olyan katona lehetett a Monarchiában, aki ennyire ismerte volna Észak-Afrikát földrajzi és társadalmi sajátosságaival együtt. 1892-ben Tunisz térségében járt vadászaton az Atlasz-hegységben,



1. kép: Zubovits 1910-ben a Szaharában
(Kubinyi Ferenc Múzeum gyűjteménye, ltsz: 80.708.32.)

²⁰ Szegő 2004. 25., ill. 11. o.

²¹ Az eddig feltárt források alapján azt a két évet tudjuk beazonosítani, amelyet Egyiptomban töltött, illetve vadászatairól tudunk, amelyek a mai Líbia térségére is kiterjedtek. Vö. Báró Hazai Samu ajánlólevele Zubovits Fedor tripoliszi szolgálatára vonatkozóan. Budapest, 1911. október 25. ÖStA KA GSt Allgemeine Reihe 1911. 25-17/12.

²² Uo.

²³ Maghreb: „ahol a nap lenyugszik”. Észak-afrikai régió, amely a Nílustól nyugatra, a Szahara sivatagtól északra található területet, valamint az Atlasz-hegységet foglalja magában.

majd 1909–1911 között többször érintette a Szahara „líbiai” részét, beduin törzsek vadászkaravánjaihoz csatlakozva nagy távolságokat tett meg.²⁴ 1909-ben Egyiptomból a Bacharijja-oázison keresztül jutott el Tripoli térségéig.²⁵

Líbia²⁶ és az olasz gyarmatosítási törekvések

A térségben görög kereskedők alapítottak kereskedelmi telepeket a Kr. e. 1. században, majd a rómaiak Africa provincia részeként igazgatták a területet. Az 5. században a Kelet-Római Birodalom perifériája lett, ám az arab hódítók a 7. század közepére kiszorították a bizánciakat. A 16. századig állt fenn az arab uralom, majd az oszmán törökök hódították meg a mai Líbia három nagy régióját: Kireneikát, Tripolitániát és Fezzánt.²⁷

A török fennhatóság a 19. század második felére fokozatosan lazult, ami annak volt köszönhető, hogy Ahmed Karamanli – akit a janicsárok 1711-ben vezetőjüké választottak – a török helytartó helyébe lépve saját hatalmat épített ki. A szultán fennhatósága Tripoliban névlegessé vált. A Karamanli-dinasztia (1711–1835) önállósult az Oszmán Birodalomtól, ezért II. Mahmúd szultán főkormányzók által érvényesítette hatalmát. A török kormányzók folyamatos harcot vívtak a Tripolitánia területén élő törzsekkel, melyeket a szenúszijja rend irányított. A mintegy száz derviscsoportra támaszkodó, erős katonai-vallási szervezet nemcsak a szenúszita nemesség uralmát biztosította a tengerparttól délre eső hatalmas sivatagi térség oázisai felett, hanem a külföldi betolakodók (a gyarmatosító Franciaország és a gyarmatokra vágyó Olaszország) ellen is sikerrel vette fel a küzdelmet.²⁸

Olaszország 1881-ben kiszorult Tunéziából, figyelme ezután irányult Kireneika és Tripolitánia térségére, illetve még a Balkán, valamint Görögország és Kis-Ázsia térségében, a török uralom alatt álló szigetek felé próbált terjeszkedni. 1882-ben csatlakozott a hármas szövetséghez, azonban a franciákkal szembeni német–osztrák szövetségi rendszerhez csak a századfordulóig maradt hű.²⁹

²⁴ „Zubovits Fedor Afrikában.” *Pesti Hirlap*, 1892. február 26. 57. sz. 6. o.; *Tolnai Világlapja*, 1909. április 25. 17. sz. 786. o.; *Vadász-Lap*, 1910. április 5. 10. sz. 132–133. o.

²⁵ *Tolnai Világlapja*, 1912. május 12. 20. sz. 1182–1183. o. A Bacharijja-oázis a Líbiai-sivatagban, Egyiptom területén, Kairótól kb. 370 km-re délnyugatra található. Tripoli város neve a korabeli magyar cikkeken *Tripolisz*, Zubovits tudósításaiban is így szerepelt.

²⁶ Az észak-afrikai állam, Líbia az olasz–török háború során jött létre, két korábbi gyarmat, Olasz Tripolitánia és Olasz Kireneika egyesítésével; 1934-ben nevezték el Olasz Líbiának. *Horváth* 2012. 285. o. és *Benke* 1987. 378. o.

²⁷ *Horváth* 2012. 286. o.

²⁸ *Horváth* 2000. 3. o. A szenúszijja katonai-vallási szervezetet Mohamed asz-Szenúszí berber származású vallási tanító hozta létre, és Kireneikában alapított rentházakat. 1855-től 1900-ig fia, Mohamed al-Mahdí lett a mozgalom vezetője. *Benke* 1987. 378–379. o.

²⁹ *Kis* 1975. 119. o.

1887-ben a hármas szövetség megújításakor a Német Császárság és Olaszország megegyezett, hogy nem engedik Franciaországot megerősödni Marokkóban és Líbiában, s abban az esetben, ha a franciák bármilyen akcióba kezdenének bármely terület ellen, Németország támogatja Olaszországot Franciaország ellen (ahogyan a Monarchia és Spanyolország is), sőt Anglia is szívesebben látta volna Egyiptom szomszéd-ságában Olaszországot, mint Franciaországot, mert akkor az egész Maghreb térséget a franciák uralták volna.³⁰ A területre az 1880-as évektől nagy számban vándoroltak ki olasz földművesek és kereskedők, és vásároltak földeket Tripoli, Homs³¹ a római Leptis Magna³² és Bengázi környékén.³³

Olaszország az expanzív politika érdekében a 20. század elejétől fokozatosan új szövetségeseket keresett. Ettől kezdve egyre inkább közeledett Franciaországhoz és Angliához. 1900 decemberében francia–olasz titkos megbeszélések kezdődtek, és december 16-án egyezményt kötöttek, amelyben Franciaország hozzájárult az olaszok terjeszkedéséhez az észak-afrikai Tripolitániában és Kirenaikában, Olaszország pedig elismerte a franciák marokkói érdekeit.

Az 1900-as évek elejétől az olasz sajtó rendszeresen azt hirdette, hogy Tripolitánia az olaszoké, és felszólította a kormányt a térség elfoglalására. Az olasz mérnökök kidolgozták a Tobruk–Alexandria vasút tervét, arra hivatkozva, hogy Tobruk kikötője kiváló haditengerészeti bázis lehetne. Tripolitánia tengerparti települése-in megsokasodtak az olasz katolikus vallási missziók, olasz iskolákat alapítottak. Az olasz tudósok nemcsak új nevet adtak a térségnek (Líbia), hanem úgy nevezték: „a mi ígéretföldünk”.³⁴

Az olasz térnyerés Tripolitániában főként akkor öltött nagyobb léptéket, amikor a Banco di Roma fiókot nyitott Tripoliban, majd más városokban is. A bank számos ipari, mezőgazdasági és infrastrukturális beruházásban is jelen volt, azonban az olasz gazdasági befolyás az ifjútörök kormányzat hatalomra jutása miatt – amely igyekezett megszilárdítani a hatalmát a birodalom távolabbi tájain is – ellehetetlenült. Emiatt a Banco di Roma nyomást gyakorolt az olasz kormányra, hogy ha az nem érvényesíti a gazdasági és politikai hatalmát, átengedik érdekeltségeiket osztrák és német bankok-

³⁰ A hármas szövetség 1887-es megújításakor kiegészítő pontok kerültek a szerződésbe, melyek szerint, ha Olaszország vagy a Monarchia akár tartós, akár ideiglenes megszállással a Méditerráneum térségében nem tudja fenntartani a *staus quó*t, a megszállás csak a két hatalom előzetes megegyezése alapján történhet meg, továbbá kölcsönös kompenzációkat helyeztek kilátásba. A Német Császárság nem nézte rossz szemmel Olaszország akcióját a Balkánon. Szabó 1976. 656. o.

³¹ Ma: Khoms (Al Khums); város a Földközi-tenger partján, Tripolitól 120 km-re keletre, Leptis Magna romváros mellett.

³² Ma: Lebda; ókori római romváros Tripolitól 120 km-re keletre, Khoms (Al Khums) közelében.

³³ Benke 1987. 378. o.

³⁴ Uo. 379. o.

nak. A közvélemény is támogatta „Líbia” megszerzését, mert megfelelő nyersanyagforrást biztosított volna, ami megoldást ígért az otthoni túlnépesedésre.³⁵

Miután Olaszországnak az utolsó nagyhatalmat, Oroszországot is sikerült megnyernie tervéhez – 1909. október 23–25. között megkötötték az orosz–olasz egyezményt –, az utolsó akadály is elhárult a nemzetközi politika terén. A szerződés értelmében Olaszország tiszteletben tartotta az oroszok érdekeit a tengerszorosokban, és Oroszország ugyanezt garantálta Olaszországnak Tripolitániában és Kirenaikában.³⁶

1911 nyarán Antonio di San Giuliano külügyminiszter előterjesztése alapján Giovanni Giolitti és III. Viktor Emánuel az Oszmán Birodalom elleni háború mellett döntöttek. A propaganda könnyű, rövid háborút ígért, s a sajtó azzal hitegette az olasz parasztokat, hogy földhöz juthatnak a meghódítani kívánt térségben.³⁷

A franciák marokkói terjeszkedése szolgáltatta az olaszok számára a háborús okot. Amikor a franciák megszállták Fezt és Mekneszt a Maghreb másik szegletében, a császári német kormány Agadirba küldte a PANTHER ágyúnaszádot. Az olasz politikusok elérkezettnek látták az időt a cselekvésre. 1911. szeptember 28-án az ultimátumot azzal adták át Törökországnak, hogy az elhanyagolja afrikai területét, és hogy Olaszország érdekelt Tripolitánia „haladás oldalára való állításában”. Javasolták a Portának, hogy adjon utasítást hivatalnokainak és katonáinak, ne tanúsítsanak ellenállást a megszállással szemben. Erre Törökország 24 órát kapott. Az ifjútörök kormány V. Mohamed (1909–1918) vezetésével kész volt elfogadni minden követelést, kivéve az okkupációt, ezért Olaszország szeptember 29-én háborút indított Törökország ellen.³⁸

A törökök még nem voltak felkészülve a harcra (mindössze 7000 katonájuk volt a Tripoli vilajetben). Az olasz flotta blokádot állított fel a kikötőket, a partra tett olasz expedíciós hadtest 34 000 főt számlált, sokkal korszerűbb fegyverzete volt, mint ellenfelének, arról nem is szólva, hogy az olaszok itt alkalmazták először a légierőt: 1911. október 3-án kezdték bombázni Tripoli erődjét és Bengázit³⁹. Október 7-én, két nappal a partraszállás után a két székhely olasz kézre került. A gyenge török helyőrséget felkelésükkel támogatták a berberek, amit azonban az olaszok durván megtoroltak.⁴⁰

Olaszország hamarosan megszállta Tripolitánia térségének összes tengeri kikötővárosát, Tripolit, Dernát⁴¹, Bengázit, majd október 20-án Homsot. A két tartomány annektálását III. Viktor Emánuel november 5-én jelentette be, amit azonban a szultán nem ismert el, hiszen mindössze a két nagyváros és néhány tengerparti település bevételére került sor.⁴²

³⁵ Horváth 2000. 7. o.

³⁶ Kis 1975. 119. o.

³⁷ Horváth 2012. 288. o.

³⁸ Benke 1987. 379. o.

³⁹ Kikötőváros Kirenaika területén, a Földközi-tenger partján.

⁴⁰ Benke 1987. 379–380. o. és Horváth 2012. 289. o.

⁴¹ Ma: Darna; kikötőváros Kirenaika területén, a Földközi-tenger partján.

⁴² Benke 1987. 380. o. és Mangold – Horváth 1912. 428. o.

Zubovits Líbiában

Zubovits Fedor 1912. január 31-én érkezett Tripoliba, és 1912. április közepéig tartózkodott az észak-afrikai harctéren. A *Budapesti Hirlap* számolt be elsőként az utazásáról Tripolitánia térségébe. Méltatták sportteljesítményét, katonai érdemeit, Afrikában szerzett tapasztalatait, megemlítve, hogy 1911 tavaszán is hónapokat töltött vadászattal a kontinensen.⁴³

1912 februárjában hazautazott (nem tudni milyen okból), de pár nap elteltével ismét visszatért tudósításának helyszínére. Az Adria Társaság ZICHY gőzösével indult Korfun át Máltára, hogy ott átszálljon a Tripoliba induló hajóra. A hetenként egyszer induló járatot lekéste, ezért a szicíliai Szirakúzába kellett utaznia, hogy onnan folytassa útját. Az utazás nem volt zökkenőmentes, sőt szívélyes bánásmódban sem volt része, miután megtudták, hogy magyar alattvaló.⁴⁴

Megérkezése után Remi Kwiatkowski osztrák–magyar konzulnál jelentkezett mint Ausztria és Magyarország katonai tudósítója, majd az olasz expedíciós seregek fővezérért, Carlo Caneva⁴⁵ tábornokot látogatta meg. A tábornok főhadsegédje személyében egy régi padovai ismerősét vélte felfedezni, és megkérte, hogy „santa-luciai kadétként” jelentse be a tábornoknak. Ezt követően fogadta őt Caneva, aki – mint a kapitány írta – 40 évvel korábban történt találkozásukkor még vadászhadnagy volt. Zubovits az osztrák–magyar külügyminisztertől kapott igazolványát a tábornok is aláírta, amelynek köszönhetően azután mindenhol szívesen fogadták.⁴⁶

A kapitány hivatalos jelentésében írta, hogy megérkezése után első dolga volt annak kiderítése, vajon igazak-e a lapok azon állításai, miszerint az olaszok kegyetlen mészárlásokat hajtottak végre 1911 októberében, az első arab támadások után. Zubovits érdeklődött a „spanyol zsidók” körében – akik, mint írta, régi barátai voltak, és akikkel karavánjai felszerelése miatt minden második évben üzleti kapcsolatba került. Ezenkívül olasz anyanyelvű lakosoktól megtudta, hogy 1911. október 10–15., valamint 23–26. között az olaszok ártatlan arab embereket, gyerekeket, nőket és idő

⁴³ „Zubovics Fedor Tripoliszban.” *Budapesti Hirlap*, 1911. november 12. 10. o.

⁴⁴ „Zubovics Fedor Tripoliszban.” *Pesti Hirlap*, 1912. február 8. 12. o. Máltán és Szirakúzában is azt tapasztalta, hogy ellenségesen viselkedtek vele az olaszok, és utastársának, Schmidt osztrák helyettes konzulnak köszönhetően tudott csak jegyet szerezni Afrikába. „Nehéz utazás Tripoliszba.” *Pesti Hirlap*, 1912. március 5. 8. o.

⁴⁵ Carlo Caneva (1845–1922), olasz katonatiszt. Udinében született, a bécsújhelyi katonai akadémia elvégzése után a Habsburg Birodalom hadseregében kezdte pályafutását. 1867-ben lépett át az olasz hadseregbe. 1891-ben ezredessé lépett elő. Líbiai küldetése előtt, 1896–1898 között Eritreában szerzett tapasztalatokat. DBI 18. (1975).

⁴⁶ Zubovits Caneva tábornokkal akár a königgrätzi csatában is találkozhatott, mert az olasz tiszt akkor még az osztrák hadsereg hadnagyaként vett részt a harcokban. A fenti megfogalmazás viszont egyértelművé teszi, hogy „garibaldistaként” mutatkozott be, és az 1867-es mentanai, illetve Santa Lucia-i csatára utalt. Caneva is a porosz–osztrák háború után lépett ki az osztrák hadsereg kötelékéből, s lehetséges, hogy Garibaldi önkéntesei közé állt be, ahogy Zubovits. „Zubovics Fedor Tripoliszról.” *Budapesti Hirlap*, 1912. április 18. 24. o.

férfiakat mészároltak le az utcákon. Ezt újra és újra megtették, valahányszor Tripoli körül vívtak csatát, és az oázisokban szintén nagy pusztításokat végeztek a *fellahok* (földművesek) körében. A férfiak holttestét kiszolgáltatták, míg a nőket és gyermekekét a tengerben tüntették el. Zubovits arról is meggyőződött, hogy rendszeresen deportáltak embereket a Lipari-szigetcsoporthoz tartozó Vulcano szigetére. Miután a fentiekről tájékozódott, az információkat jelentette a főparancsnokságnak, arra az esetre, ha kiutasítanák a térségből.⁴⁷

1912. február 27-én megjelent első cikkében Zubovits az olasz gyarmatosítás előzményeit ismertette. Szerinte Olaszország már évtizedek óta „farkasszemet nézett” (értsd: szemezett) Tripolitániával, és annak érdekében, hogy bebizonyítsák az ügy horderejét, olasz ügynököket küldtek a térségbe. A jól megfizetett ügynökök mesébe illő dolgokat jelentettek, mint írta, a „mézzel és tejjel folyó” országról. A kapitány a rá jellemző iróniával írta le a folyamatot:

„Az agrikultúra ügynöke elmondotta, hogy ha kavicsot vetnek is, árpa, kukorica, bab lesz belőle. A marhatenyésztés ügynöke pedig kimutatta, hogy Olaszországban – ha ez a Kánaán adoptálva lesz – egy kiló hus 4½ krajcárba fog kerülni. A bányaiipar embere [...] a világ összes fémét megtalálta. A politikai ügynökök pedig a föld legszelidebb bárányainak ecsetelték az arabsokat, akik alig várják a török iga lerázását és napi imájukban arra kérik Allahot, hogy mielőbb lehessenek már alattvalói az olasz trikolórénak.”⁴⁸

Zubovits szerint a közvélemény befolyásolása után nyitotta meg kapuit a Banca di Roma Tripoliban, majd Bengáziban. A bank nemcsak óriási összegeket áldozott Tripolira, de az ott levő ingatlanok jó részét meg is terhelte. A bonyodalmat a kapitány szerint az olasz befektetésekre nézve egy Taylor nevű angol mérnök okozta, aki a török kormánytól kapott felhatalmazással érkezett Tripoli kikötőjének építésére, az építési megbízást viszont egy angol cégnek adta át. Zubovits szerint az olasz kormány hiába tárgyalt a munka átadásáról, nem jártak sikerrel, s az angol befolyástól való félelem gyorsíthatta fel az eseményeket a hódító háború irányába.⁴⁹

A kapitány az annektálás után három hónappal érkezett a térségbe, és szembetűnő volt számára az általa jól ismert környezet megváltozása. A város belső képe teljesen átalakult. Mint írta, eltűntek a török és arab notabilitások, a selyemruhás török asszonyok, eunuchok, s az egész egy nagy olasz kaszárnnyává változott. A villamos világítás, a hotelek, éttermek – az európai civilizáció – megjelenése elhalványította a kelet eredetiségét.⁵⁰

⁴⁷ ÖStA KA MKSM 1912 18-2/2-6 Präs. Nr. 3922. Situation in Tripolis. 2–3. o.

⁴⁸ „Tripolisz megszállásának története.” *Pesti Hírlap*, 1912. február 27. 33. o.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Zubovits kiemelte, hogy mindössze egy helyi vezető maradt tiszttségében: polgármesterként a Karamanli-dinasztiából származó Hassuna pasa, de mivel átállt az olaszokhoz, a családja megvetette és elhagyta, még a saját fia is megfenyegette árulásáért. „A régi és a mostani Tripolisz. (Levél a harctérről.)” *Pesti Hírlap*, 1912. március 7. 34. o.

A tengerparti városok megszállása után megtorpant az olasz hadsereg térnyerése, mert egyre nagyobb erőket kellett mozgósítani. Az arab csapatok gerillataktikát alkalmaztak, ráadásul a lakosság is ellenségesen állt a gyarmatosítókhöz. Az expedíciós erők nem készültek fel sem az előbb említett ellenállásra, sem a környezeti adottságokra. Ez már akkor megmutatkozott, amikor a hadsereg a térség belseje felé próbált terjeszkedni.⁵¹

Zubovits az első hírlapi tudósításaiban leszögezte, hogy a Tripoli körüli hadműveletekről megjelent olasz és török cikkek szinte mindegyike valótlanúságot állított, mivel mindkét háborús fél a saját sikerességét hangsúlyozta, és az olaszok a külföldi lapok tudósítóit kiutasították. Hangsúlyozta, hogy a tripoli és kireneikai hadműveleteket pontosan rekonstruálni meglehetősen nehéz, mivel a Tripoli környéki oázisokban lefolyt harcokról még az olasz hadvezetés sem tudott pontos tájékoztatást adni. Zubovits leírása szerint a 112 000 fős olasz katonaságból Tripolit 50 000 ember szállta meg, a többi pedig Homsban, Bengáziban, Dernában, Tobrukban volt szétesztva. Az olaszok csapataik erősítése céljából egy aszkári (eritreai zsoldos) ezredet vontak be, akikről a kapitány úgy értesült, hogy nagyon jól tudtak futni, napi 65–70 kilométert is meg tudtak tenni.⁵²

A kapitány szerint egyik félnek sem volt kedve nagyobb csatába bonyolódni, de az arabok kisebb „csetepatékról” mindennap gondoskodtak. Különösen a beduinok voltak azok, akik előszeretettel provokálták az olaszokat, a kapitány szerint váratlanul bukkantak elő akár százan is az egyik vagy a másik erőd sáncai előtt, kilőtték munióikat, aztán elvágattak. Az arab törzsek ellenállásának hatására 1912 elejére már mintegy 100 000 olasz katona állt szemben a 40 000 felkelővel, akik közül 6000 volt török katona. A tisztek között volt Enver bej és Musztafa Kemál is.⁵³

Az olaszok még 1911 októberében bevették Homs városát, de 1912. február 27-én ismét ütközetre került sor. Zubovits hivatalos jelentésében részletesen beszámolt az abban részt vevő olasz fegyveres erők összetételéről, amely szerinte összesen 9000 fő lehetett, de azt is megjegyezte, hogy pontos számot nehéz megállapítani, mert a halottak, sebesültek, foglyok, a kolerában és a tífuszban elhunytak száma nagymértékben csökkentette a csapatok számát. A törökök haderejét Zubovits körülbelül 3400 főben állapította meg, akikhez csatlakozott egy 600 főből álló szudáni és egy 500 főből álló beduin csapat. Az olaszok győzelme kapcsán a kapitány hangsúlyozta, hogy azt nem a túlerejüknek köszönhették, hanem a flottájuk beavatkozásának.⁵⁴

⁵¹ A háború elhúzódása miatt az olasz hadsereg a kezdeti 35 000 főről a háború végére 100 000-re duzzadt. Horváth 2012. 288–289. o.

⁵² „A Tripolisz körüli hadműveletek.” *Pesti Hírlap*, 1912. március 12. 33–34. o.

⁵³ Uo. és Benke 1987. 853. o.

⁵⁴ A homsi ütközetben a 89. gyalogezred 2 zászlóalja vett részt 3 géppuskával, valamint 4 alpesi (alpini) zászlóalj, amelyek 15 óráig nem tudtak partra szállni. A balszárnyon a 6. gyalogezred 2 zászlóalja, 3 bersaglieri-század (rohamlövészek) 1 géppuskával. A jobbszárnyon a gyalogezred 1 zászlóalja 1 géppuskával, 1 bersaglieri-zászlóalj 1 géppuskával, 1 alpesi század és összesen

Egy nappal korábban, február 26-án Zlitennél⁵⁵ is csata kezdődött. A 700–800 főből álló arab csapatok indították a tüzelést, védték a partot, az olaszok bárkáikból sortűzzel válaszoltak. Zubovits határozott véleményt fogalmazott meg az eseményekkel kapcsolatban:

„Ugy látszik, hogy a törökök letargiájukból felébredtek és megunták az örökös várazozást, a passív helyzetet és az olaszok nyugalmát, ha nem is döntő csatákkal, de nagyobb hadi műveletekkel akarják háborgatni, mert hiába minden csűrés-csavarás, az olaszok homsi támadó föllépését csak a török [sic!] forszírozták ki, azzal, hogy úgy, mint Bengázínál, Homsnál is szűkebbre szorították az olaszok körüli gyűrüt, és az a kényszerült offensiva nem volt egyéb, mint egy kétségbeesett defensívának a kifolyása. Ebből a helyzetből kellett az olaszoknak bármi áron is menekülni [...]. Pedig ma is azt állítom, mint mindig, hogy a török-arabs hadseregnek mindazon állásait, amelyeknél az olasz hajók ágyui akcióba léphetnek, föl kellene hagyni, egyszerűen visszahúzódni a Gebelekkbe, az ő természetes sziklaváraiukba: Tarhunába és Asesiébe, ott várni be az olaszokat, mert hiszen a rettentő anyagi áldozatokat csakis az ország belső meghódításával reparálhatnák az olaszok [...]”⁵⁶

Tripolitánia és Kireneika térségébe ekkor már Itália 96 ezredéből mintegy annak fele volt kivezényelve, ami Zubovits számításai alapján összesen 120 000 főt jelentett.⁵⁷ Az olaszok harcmódorát illetően a kapitány hivatalos jelentésében leírta, hogy a riadók alkalmával a katonák kapkodtak, és nem engedelmeskedtek elég gyorsan az „előremenő” trombitaszónak, a visszavonulásban viszont nagyon gyorsak voltak. A tüzéségükkel kapcsolatban megjegyezte, hogy jól lő, s a gépfegyvereket hatékonyak vélte, ugyanakkor a kezelésüket nehéznek ítélte meg, mivel a homok gyakori meghibásodást okozott. A tiszteket jól felszereltnek látta, a legénységet viszont egyáltalán nem. Hiányolta a lovasság bevetését – Zubovits otléte alatt csak járőrszolgálatra használták őket. Azt is megjegyezte, hogy annyi öreg tisztet még egyetlen más hadseregben sem látott, mint az olaszban.⁵⁸

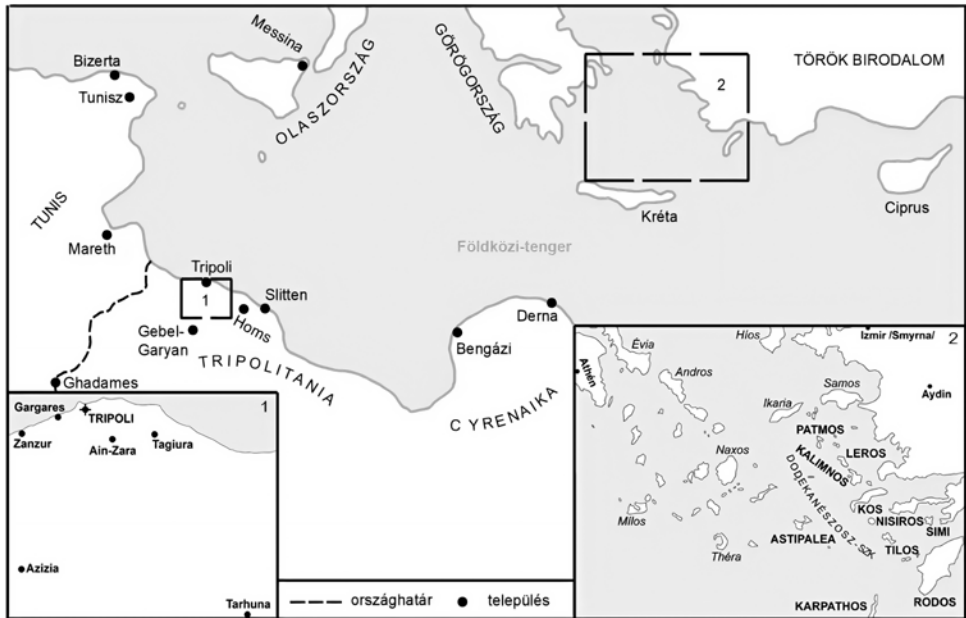
6 tábori ágyú. Tartalékban 1 gyalogezred, két tábori ágyú és egy taracküteg. ÖStA KA MKSM 1912 18-2/2-6 Präs. Nr. 3922. Situation in Tripolis. 10–11. o.

⁵⁵ Más írásmóddal: Sliten, város Tripolitól 160, Homs városától 40 km-re keletre.

⁵⁶ „Részletek a slitteni és homsi ütközetekről.” *Pesti Hírlap*, 1912. március 20. 8–9. o.

⁵⁷ Zubovits részletesen felsorolta az olasz csapatokat létszámuk szerint és ellátó részlegeiket. (Ebből itt csak az ezredek, csapatok összesített számadatait közöljük.) A tényleges 40 gyalogezreden kívül a bersaglieri (jól felszerelt, könnyűgyalogos lövész) ezredekéből 6, alpesivadász-zászlóaljából 8, műszaki századból 6, aszkári (bennszülött zsoldos) zászlóaljából 4, lovasságból 2,5 ezred, tüzér ütegekből 11 harcolt Líbiában, illetve működött 4 kórház és 6 elsősegélyállomás. A sebesülteket jól berendezett hajókon szállították haza az anyaországba. A visszaúton ezek a hajók hozták az ivóvizet, mert a hadsereg ellátására napi 10-12 000 hektoliter vízre volt szükség. „Részletek a slitteni és homsi ütközetekről.” *Pesti Hírlap*, 1912. március 20. 8–9. o.

⁵⁸ ÖStA KA MKSM 1912 18-2/2-6 Präs. Nr. 3922. Situation in Tripolis. 6–7., 11. o.



Az olasz–török háború színhelye (Csákvári Kristóf térképe)

A néhány hétre tervezett gyarmatosító háború tovább folytatódott. A török tisztek által vezetett arab csapatok gerillataktikát alkalmaztak, így a kolonialista vállalkozásból döntő csaták nélküli elhúzódó háború lett.⁵⁹ A kapitány jelentésében szerepel, hogy a beduin törzsek – akik addig egymással háborúztak, hogy elloppjanak egy kecskét, birkát vagy tevét a másiktól – 1912. január 7-én békét kötöttek egymással, s azt követően szövetségesként harcoltak az olaszok ellen. A török hadsereg jellemzésekor Zubovits kiemelte, hogy ő maga „turkofil”, aki a törökök soraiban harcolt az orosz–török háborúban, és úgy látta, a taktikájuk azóta semmit nem változott. Tisztjeik 80 százaléka teljesen iskolázatlan, sok köztük az írástudatlan, de fanatikus bátorságukkal minden hiányosságukat ellensúlyozzák. Zubovits azt is megjegyezte, hogy soha nem látott nagy tudással rendelkező törököt vagy arabot, és olyan muszlimot sem, akinek a kereszténység iránti gyűlölete kialakult volna.⁶⁰

Zubovits megpróbálta rekonstruálni a Tripoli oázisaiban lefolyt harcokat, de mint írta, nyolcnapi munkájába telt, mire megállapította az átlótt kaktuszlevelekből a felek védelmi és támadási állásait. Az afrikai harcokban az óriási kaktusznövények fontos szerepet játszottak, mivel kiváló defenzív, azaz védekezőpontokat jelentettek, ugyan-

⁵⁹ Horváth 2012. 289. o.

⁶⁰ ÖStA KA MKSM 1912 18-2/2-6 Präs. Nr. 3922. Situation in Tripolis. 20. o.

akkor a kapitány szerint egyben „valóságos sírásói” is voltak az offenzívának, mivel a kaktuszlevelek mögött jól lehetett rejtőzködni, de nem fogták fel a lövéseket.⁶¹

Zubovits a publicisztikájában és hivatalos jelentésében a két háborús fél bázisait is ismertette. A törökök Tarhunában⁶² és Aziziában⁶³ rendezkedtek be. Tripoliról azt írta, hogy 20 km kiterjedésben volt árkokkal, drótkerítésekkel körülvéve. Az olaszok által bevett területnek a két nagy erődítménye, Ain-zara⁶⁴ és Gargares⁶⁵ megfigyelőtornyokkal és fényszórákkal is el volt látva. Az előbbi erőd Zubovits szerint nagyon egészségtelen helyen állt, mivel 2 méter mélységbe leásva baktériumokkal telt szikvíz tört fel, s ebből csak bróm és króm megfelelő vegyítésével volt előállítható az ivóvíz, ami az olasz hadvezetésnek naponta 700 frankba került. A homokmellvédek sérülékenyek voltak, így a katonák legfőbb tevékenységét a javítási, erődítési munkák tették ki. A tenger melletti gargaresi erőd sziklára épült, viszont az arabok Zanzur⁶⁶ nevű hadiszállásától csak 8 kilométerre helyezkedett el. Zubovits az ágyúk és reflektorok elhelyezkedéséről, illetve az erőd technikai berendezéséről – mint írta cikkében – nem árulhatott el részleteket.⁶⁷ A hivatalos jelentésében ugyanakkor megírta, hogy a két erődről tilos volt fényképet és rajzot készíteni, de titokban készített egy „primitív” térképet.⁶⁸

Zubovits a polgári lakosságról azt írta cikkében, hogy nagy része elhalálozott – részben azért, mert az ivóvízhálózatot használhatatlanná tették –, a többieket a Lipari-szigetekre deportálták. Sokan kolerában vesztették életüket, akiket az arabok jobbra csak az olaszok fellépésének köszönhetően hantoltak el. A kapitány szerint a támadók az arabokat a békés lakosok kollektív akasztásával is tizedelték. Azt azonban cáfolta, hogy a Tripoli körüli oázisokat elpusztították. Tudomása szerint csak néhány kertet „vágta ki” (tettek tönkre) az oázisokban, de nemcsak az olaszok, a helyiek is.⁶⁹

Zubovitsnak az volt a határozott véleménye a hadműveletekről, hogy amíg az olaszok nem veszik be Gebel-Garian⁷⁰ erődjét, amely Ain-zarától 60 kilométerre feküdt, addig az okkupáció csak papíron létezik. Szerinte a sziklavárban a törökök mindig menedéket találnak, és azok a csúcsok még Montenegró fekete hegyeinél is nagyobb kihívást jelentenek. Ezenkívül számos nehezítő körülmény miatt sem bízott az olaszok

⁶¹ „A Tripolisz körüli hadműveletek.” *Pesti Hirlap*, 1912. március 12. 33–34. o.

⁶² Tripolitól 65 km-re fekvő város.

⁶³ Ma: Aziziya; város Líbia északnyugati részén, Tripolitól 41 km-re délre.

⁶⁴ Ma: Ain Zara; város és oázis az egykori Tripolitánia régióban, Tripolitól 11 km-re délkeletre.

⁶⁵ Ma: Gargares; település az egykori Tripolitánia régióban, a Földközi-tenger partján, ma Tripoli egyik városrésze.

⁶⁶ Ma: Janzur; város Líbia északnyugati részén, a Földközi-tenger partján, Tripolitól 23 km-re nyugatra.

⁶⁷ „A Tripolisz körüli hadműveletek.” *Pesti Hirlap*, 1912. március 12. 33–34. o.

⁶⁸ A térkép nem volt mellékelve a jelentéshez. ÖStA KA MKSM 1912 18-2/2-6 PräS. Nr. 3922. Situation in Tripolis. 4. o.

⁶⁹ „Részletek a slitteni és homsi ütközetekről.” *Pesti Hirlap*, 1912. március 20. 8–9. o.

⁷⁰ Ma: Garyan; város Tripolitól 80 km-re délnyugati irányban.

sikerében. Az egyik legsúlyosabb gondnak tartotta a vízhiányt, valamint a nehéz közlekedési és szállítási lehetőségeket, amihez nagy mennyiségű lovat, szamarat kellett bevonni. Ezeken felül a kapitány a nyár beköszöntével a pusztító forróságot tartotta még az egyik legnagyobb hátránynak a hódító seregekre nézve, mivel az a térségben még nagyobb vízhiányt és a járványos betegségek megjelenését vonta maga után.

„Sejtelve sem lehet a sivatagban való előrenyomulásról annak, a ki nem látta. Tizenkét ló huz egyetlen ágyut. [...] A világ egyetlen katonaságánál se láttam akkora szekeresz-tábort, mint amekkora az olaszoknak van. Hihetetlen! Minden ezrednek több száz lova, szamara van. Minden tiszt igen nagy kofferén kívül ágyat és sátrat visz magával. Az altisztek is ládászámra viszik saját felszereléseiket magukkal. [...] Több ló, öszvér, szamár van az olasz táborban, mint fegyver.”⁷¹

Zubovits az olasz haderő technikai felszereléséről is beszámolt hivatalos jelentésében, mely szerint körülbelül 600 munkautó volt szolgálatban. Az Ain-zara és Gargares felé vezető utakat autózásra is alkalmassá tették, és egy keskeny nyomtávú vasutat is kiépítettek Ain-zaránál. A kapitány mindössze három repülőgépet látott egy garázsban használhatatlan állapotban. A jelentésben aláhúzással emelték ki, hogy a repülőgépek bevetésével kapcsolatban csak annyi igaz, hogy Ain-zara fölött mertek próbarepüléseket végezni, de az ellenséges tábor fölött még senki nem repült.⁷²

1912 márciusában az olaszok, mivel az afrikai szárazföld belseje felé nem tudtak előrenyomulni, előkészületeket tettek a Dardanellák megtámadására. A többfrontos háború az ellenségeskedés mihamarabbi befejezését szolgálta, ám az olaszok ezirányú terve szétfeszítette a gyarmati háború kereteit, ami a nemzetközi közvéleményt is felkavarta. A nagyhatalmak több ízben figyelmeztették Olaszországot, hogy lokalizálja katonai műveleteit Afrikára, és ne lobbantsa lángra a Balkánon a háborút, mert ez világbonyodalomhoz vezetne.⁷³ Olaszország szerint néhány égei-tengeri sziget elfoglalása nem volt ellentétben a hármass szövetség 1887-es kiegészítésével, de az Osztrák–Magyar Monarchiában nem így látták. Erre próbált megoldást találni 1912 márciusában, Velencében II. Vilmos és III. Viktor Emánuel. A találkozón a német császár vállalta, hogy nyomást gyakorol a Monarchiára.⁷⁴

Zubovits Fedornak a *The New York Times*ban 1912. április 8-án megjelent „Az olaszok helyzete kilátástalan” című cikke – amely a Bécsben egy nappal korábban adott interjúja alapján készült – arra hívta fel a figyelmet, hogy az olasz okkupáció csak a tengeri hadműveletek megkezdésével lehet sikeres. Ez az újságcikk egyben Zubovits addigi tapasztalatainak összefoglalása is volt. Az olaszok szárazföldi akcióinak sikerében nem bízott, mivel – mint írta – a csapatszellem egyre levertebb a hadseregben, az élelmiszer és a víz egyre drágább, a hőmérséklet pedig egyre emelkedik. A kapitány

⁷¹ „Zubovics Fedor Tripoliszról.” *Budapesti Hirlap*, 1912. április 18. 24. o.

⁷² ÖStA KA MKSM 1912 18-2/2-6 Präs. Nr. 3922. Situation in Tripolis. 6. o.

⁷³ *Mangold – Horváth* 1912. 428. o.

⁷⁴ *Kun* 2013. 10. o. és *Horváth* 2000. 12–13. o.

szerint az olasz katonák nemcsak a környezeti hatásoktól szenvedtek, hanem az éjszakai arab támadásoktól is. Az arab csapatok – a kapitány tudomása szerint – bőséges élelmiszerkészlettel és munícióval rendelkeztek, és jó erőnlétben voltak. Ezért Zubovits Fedor tapasztalt katonaként arra a megállapításra jutott, hogy az olaszoknak a hadműveleteiket a part menti kisvárosokra kellene korlátozni, ahol védve vannak a hadihajóik által, és – mindent egy lapra feltéve – meg kellene kísérelniük az Égei-tengeren vagy a Dardanellákon hadműveleteket végrehajtani. Hangsúlyozta, hogy a háború kimenetele nem látható előre. A kapitány szinte minden tudósításában megismételte, hogy az olasz hadseregnek a természettel is meg kell küzdenie. „Szerencsétlen egy hadjárat ez, ahol maga a természet esküdött össze az olaszok ellen: sivatag homokja, sziklák tömege, vízhiány...” – írta összefoglalóan.⁷⁵ Zubovits szerint többek között ez volt az oka, hogy az olasz csapatok fél év alatt mindössze pár kilométert tudtak csak előrehaladni, ugyanakkor úgy gondolta, hogy fővezérüknek, Canevának Tripolitánia meghódítása nélkül nem lehetett hazatérnie.

Zubovits hivatalos jelentésében kiemelte, hogy az olasz tisztek hangulata rendkívül nyomott volt, mert rájöttek, hogy nem a hazáért harcolnak, hanem egy sikertelen pénzügyi műveletért, a spekulánsok „pénzeszsákjáért”. A kapitány azt is jelentette, hogy gyakoriak voltak a káromkodások egy-egy riasztás során, sőt a sebesültek nyíltan hirdették a hadjáratral kapcsolatos elégedetlenségüket. Mint írta, még rosszabb volt a helyzet az altisztekkel és a legénységgel, akik többnyire szocialista „elemekből” álltak. Ezért Zubovits arra a megállapításra jutott, hogy ha a tripoli hadszínteret nem választotta volna el a tenger Olaszországtól, az olasz hadsereg fele már régen dezertált volna. Beszámolt a tartalékos olasz katonák február 25-én tartott demonstrációjáról Tagiurában⁷⁶, ahol „Le a háborúval”, „Le Guliano Giolittivel” és „Szegény arabok” feliratokkal tüntettek. Két alpesi (alpini, vagyis hegyivadász) csapat oszlatta fel a tüntetőket, a vezetőket letartóztatták és 3 év kényszermunkára ítélték. A tudósítókat letartóztatással fenyegették, ha nem tartják titokban az ügyet.⁷⁷

Az olasz hadvezetés a háború sikeres kimenetele érdekében megpróbált szövetségesre találni Jemenben. A *Pesti Hirlap* szerint Zubovits még márciusban jelezte az olaszok erre vonatkozó lépéseit: „Caneva bizik a yemeni arabok gázságában, hogy majd sikerülni fog ezeket inszurgálni, egy nagyszabású fölkelésre birni és velük szövetséget kötni Törökország ellen. És hogy ez mielőbb megtörténjen, Caneva már januárban küldötte el ügynökeit Hodeidába és Yemenbe; nem lehetetlen, hogy ez sikerülni is fog neki.”⁷⁸

⁷⁵ „Részletek a slitteni és homsi ütközetekről.” *Pesti Hirlap*, 1912. március 20. 8–9. o.

⁷⁶ Ma: Tajoura; város a Földközi-tenger partján, Tripolitól 23 km-re keletre.

⁷⁷ ÖStA KA MKSM 1912 18-2/2-6 Präs. Nr. 3922. Situation in Tripolis. 15. o.

⁷⁸ „Zubovics Fedor jóslata.” *Pesti Hirlap*, 1912. április 17. 12. o.

Zubovitsnak a jemeniek megnyerését célzó olasz törekvésekről igen korán tudomása volt, így ebből is arra következtethetünk, hogy a kapitányt valóban „befogadta” az olasz katonai elit.⁷⁹

Az olaszok végül belátták, hogy a szárazföldön nem arathatnak sikert, ezért – ahogy azt Zubovits korábban előrevetítette – európai vizekre helyezték át a háború színhelyét. Áprilisban megkezdődött az égei-tengeri akció, a Dardanellákat, a Dodekanézsosz-szigeteket, Asztipália szigetét, majd május 4-én Rodosz szigetét is elfoglalták. A kapitány szerint Caneva maga volt az óvatosság, és már feladta a reményt, hogy Tripolitániát fegyverrel hódítja meg, ezért bizakodva várta a nagyhatalmak beavatkozását Törökországgal szemben.⁸⁰

A Monarchia tiltakozott a szigetek elfoglalása ellen, és a *status quo* megbontása miatt kárpótlást követelt magának.⁸¹

A tengeri hadviselés a magyar sajtót is foglalkoztatta. A *Tolnai Világlapja* a tarhunai török hadállásokat mutatta be egy cikkében. A cikkhez Zubovits Fedor három évvel korábban készült fotóját használták fel, amelyen a kapitány és beduin vadászkaravánja éppen a tarhunai magaslatokon pihent meg. Az olasz tengeri akciók a lap szerint is Európa-szerte megütközést váltottak ki, mert ellehetlenítették a kereskedelmi hajók közlekedését.⁸²

1912 júniusában Giovanni Volpi⁸³ tárgyalásokat folytatott a törökökkel, amelyek nem vezettek eredményre. Az olaszok autonómiát szerettek volna a két tartomány szá-



2. kép: Zubovits és vadászkaravánja a tarhunai magaslatokon. *Tolnai Világlapja*, 1912. május 12. 20. sz. 1182. o. (ADT PLUS)

⁷⁹ Egy cikkében Zubovits arról tett említést, hogy az olaszok befogadták, együtt étkezett, mulatott velük. „Zubovics Fedor Tripoliszról.” *Budapesti Hirlap*, 1912. április 18. 24. o.

⁸⁰ ÖStA KA MKSM 1912 18-2/2-6 Präs. Nr. 3922. Situation in Tripolis. 19. o.

⁸¹ *Horváth* 2000. 12–13. o.

⁸² „A tarhunai török hadállások.” *Tolnai Világlapja*, 1912. május 12. 1182–1183. o.

⁸³ Giovanni Volpi (1877–1947), olasz gróf, aki iparosként az olasz gazdasági terjeszkedést szorgalmazta Törökországban és a Balkánon. Kiterjedt török kapcsolatai miatt tárgyalóként működött közre az olasz–török háborúban. 1921 júliusától 1925 júliusáig Tripolitánia kormányzója, 1925–1928 között pénzügyminisztere volt. *Horváth* 2000. 13–14., 22. o.

mára, vagy a partvidék átengedését Olaszországnak. A Monarchiát arról biztosította Olaszország, hogy a szigeteket csak addig tartja megszállva, ameddig „szükségesnek” látják. Lausanne-ban kezdetét vette a béketárgyalás, de nem sikerült kompromisszumot kötni a feleknek, mivel a törökök a megkötendő béke visszhangja miatt presztízsvesztéstől tartottak az arab világban. Ezután újabb harcokra került sor előbb kirenaikai Derna környékén, majd szeptember 20-án az olaszok feldúlták a Zanzur-oázist. Az 1912. október 8-án kitört első Balkán-háború azonban végül megegyezésre kényszerítette a törököket.⁸⁴

1912. október 18-án megkötötték a lausanne-i békeszerződést, amelyet a törökök kénytelenek voltak aláírni. Csapataikat ki kellett vonniuk Líbiából, és visszahívták hivatalnokaikat is. A szultán lemondott a tartományok fölötti fennhatóságáról, de megtartotta a muszlimok fölötti vallási felsőbbiséget.⁸⁵

Olaszország számára a győzelemnek nagy ára volt: 3431 halott, amelyből 2000 fő betegségben hunyt el, a költségek pedig meghaladták az egymilliárd lírát. A hármas szövetséget 1912. december 5-én megújították, a másik két szövetséges hatalom, a Német Császárság és az Osztrák–Magyar Monarchia elismerte az új olasz gyarmatszerzést.⁸⁶

A béke megkötése azonban nem jelentette azt, hogy lezárult volna a háború, mivel a tartományok belsejében élő nomád törzsek elleni küzdelem hosszú éveken át tovább folytatódott. Zubovits éppen a beduinok taktikája miatt tartotta az olasz terjeszkedést kilátástalannak. E taktika lényege az volt – a kapitány leírása alapján –, hogy a trópusi növények közt napokig rejtőztek, majd váratlanul felbukkantak és villámgyors lovaiokról tüzeltek az olasz hadállásokra, s egy pillanat alatt el is tűntek, így az olasz katonáknak nem volt idejük reagálni a támadásra. Ezekkel a kiszámíthatatlan akciókkal kisebb-nagyobb veszteségeket tudtak okozni a megszálló csapatokban.⁸⁷

Milyen ismeretekre tett szert Zubovits kapitány Líbiában?

Zubovits Fedor 1912. április közepén ért vissza küldetéséből, s a visszaút egyik állomásán, Lussinpiccolóban Madarász József hadnagy készítette vele interjút a *Budapesti Hírlap* számára a háború kapcsán szerzett tapasztalatiról. Madarász első kérdése volt, hogy a kapitány miért tért vissza a háborús övezetből, hiszen a harcok akkor még folytak. Zubovits válaszában azzal indokolta ezt, hogy szerinte még nagyon sokáig el fognak húzódni a harcok, mivel az olaszok négy hónap alatt csak nyolc kilométert tudtak haladni az ország belseje felé, Ain-zara és Gargares helységekig. Azt is nyilatkozta, hogy bár látta a harcokat, de nem azokat a csatákat, ahol több száz ember esett el, mert felderítő csapattal nem mehetett. Azt látta, amit az „előretolt” olaszok helyzetéből

⁸⁴ Horváth 2000. 14., 16. o.

⁸⁵ Benke 1987. 380. o.

⁸⁶ Horváth 2012. 289–290. o.

⁸⁷ Benke 1987. 380. o. és „Zubovics Fedor Tripolisról.” *Budapesti Hírlap*, 1912. április 18. 24. o.

látni lehetett, és távcsövön órákon keresztül figyelte a terepet, hogy az ellenség legkisebb mozdulatát is elleshesse, ami igen fárasztó volt számára.⁸⁸

A konkrét megfigyelésen kívül azonban más módszerekkel is tájékozódott a háború lehetséges kimenetelére vonatkozóan. A térség sokszínű lakosságának egy jelentős csoportját, a szefárd zsidókat kereste fel, akiket régi ismerőseiként üdvözölt. Széles nyelvismeretük (8–10 nyelven beszéltek) és nyíltságuk lenyűgözte a kapitányt: „Bámulatos egy nép! Ezekben a veszélyes időkben mily kigomboltan és bátran beszéltek velem. Ezek sehogy sem akarnak hinni az olasz okkupációban és meg vannak győződve, hogy a zsidók Jehovája segíteni fogja a törökök fegyvereit, kiknek győzelméért titkon imádkoznak imaházaikban [...]”⁸⁹

Zubovits szerint a szefárdok a világpolitikában naprakész ismeretekkel rendelkeztek, egy francia és egy svájci lapot is kapott tőlük, s a francia lapban (nem nevezte meg, melyikben) meglepetésére Apponyi Albert Olaszország érdekében tett nyilatkozatát olvashatta. Ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy Tripoliba utazása előtt még ő is meg volt győződve az olaszok Monarchia iránti lojalitásáról, de az út során őt ért atrocitások az ellenkezőjéről győzték meg:

„...mert elmúltak és feledésbe mentek több mint fél évszázad óta azok az idők, amikor Olaszországot és hazánkat az olasz-magyar légiók – ezért nekik kellene hálával tartozni – Kossuth Lajos, Türr István tábornok, a »mille de Marsala« hőse, Garibaldi stb. forrasztották össze; ma már ezekről még a história sem beszél, a mostani ivadék minderről már nem tud semmit és bebizonyult tény, hogy a köznép 25 százaléka már Garibaldi nevét sem ismeri. [...] az olaszok művelt osztályának nagy része azt sem tudja, hogy a magyaroknak más nyelve van, mint az osztrákoknak. [...] most azonban a lapok kezdik kisütni, hogy nyelvünk hasonlít a törökhöz, hogy törökbarátok vagyunk, ellenségül tehát Ausztria előtt foglalunk helyet, mi vagyunk az olaszok igazi ellenségei.

Ha tehát gróf Apponyi meg akar győződni ama végtelen gyűlöletről és kiengesztelhetetlen haragról, amellyel Olaszország nemcsak az osztrákok ellen, hanem hazánk iránt is viseltetik, ne a sima nyelvű politikusok között keresse azt, hanem méltóztassék neki egy karbonari-központban, mint én, keresztülszegni Olaszországot vasúton és tengeren és utazni az olasz nép között Tripoliszig, mint tettem én, [...] azt kell hinnünk, hogy az olaszoknak nem is a törökökkel, hanem monarchiánkkal van háborújuk, akkor tudom, hogy gróf Apponyi Albert egy második ily meleg beszédet nem fog az olaszok mellett mondani. Ami azonban magát a hadsereget illeti, tisztelettel kell itt fölemlítenem, hogy soha egy hangot sem hallottam monarchiánk ellen.”⁹⁰

⁸⁸ „Zubovics Fedor Tripoliszról.” *Budapesti Hirlap*, 1912. április 18. 24. o.

⁸⁹ *Pesti Hirlap*, 1912. március 20. 8–9. o.

⁹⁰ „Részletek a slitteni és homsi ütközetekről.” Uo.

A fenti idézet jól tükrözi azt a változást, amellyel Zubovits is csalódottan szembesült. Az egykor jó olasz–magyar kapcsolat, a „régik idők” – amikor a magyar légiósok jelentős szerepet játszottak az olasz egység megteremtésében, amely eseményekben maga a kapitány is részt vett – eltűnőben voltak. A nagyhatalmi politikában és a nemzetközi viszonyok tekintetében küszöbön állt a változás, amely a szövetségi rendszereket is érintette.

A kapitány jóslatai beigazolódtak a líbiai háború kimenetelét tekintve, mivel a szenúsziták továbbra is szent háborút folytattak az olaszok ellen, amelynek következtében 1916-ra már csak két város, Tripoli és Homs maradt az olaszok kezén, és az utolsó ellenállási erődöt csak 1932-ben sikerült bevenniük.⁹¹

A küldetés lehetséges hasznosulása

Zubovits tapasztalatait, megfigyeléseit hivatalos jelentésébe, valamint terjedelmes tudósításaiba foglalta – utóbbiak kivétel nélkül a *Pesti Hírlapban* jelentek meg. Hivatalos jelentése a publicisztikáitól nemcsak műfajában különbözik, hanem tartalmában is. Az olasz hadsereg bemutatása, harcmodorára, az olasz haditechnikára, valamint az olasz katonák hangulatára vonatkozó részletes beszámoló kizárólag a hadvezetésnek készült hivatalos jelentésben olvasható.

A tudósítás címe	A megjelenés időpontja (1912)	Lap- és oldal-szám
Tripolisz megszállásának története	február 27.	49. sz. 33. o.
Nehéz utazás Tripoliszba	március 5.	55. sz. 8. o.
A régi és mostani Tripolisz. (Levél a harcterről)	március 7.	57. sz. 34. o.
A Tripolisz körüli hadműveletek.	március 12.	61. sz. 33–34. o.
Részletek a slitteni és homsi ütközetekről. (A jelenlegi helyzet Tripoliszban)	március 20.	68. sz. 8–9. o.

1. számú táblázat: Zubovits Fedor írásai a Pesti Hírlapban

⁹¹ Benke 1987. 380. o. A legújabb kutatások szerint 1931 volt a líbiai háború befejezésének időpontja. (Kun 2013. 100. o.) A háború végére Líbia a lakosságának 40%-át veszítette el. Benke 1987. 853. o.

Zubovits nyilatkozataira más híradásokban is hivatkoztak:

Az újságcikk címe	A megjelenés helye	A megjelenés időpontja (1912)
Az olaszok helyzete kilátástalan	<i>The New York Times</i> , ⁹² 3. o.	április 8.
Zubovics Fedor jóslata	<i>Pesti Hirlap</i> , 92. sz. 12. o.	április 14.
Zubovics Fedor Tripoliszról	<i>Budapesti Hirlap</i> , 93. sz. 24. o.	április 18.
A tarhunai török hadállások	<i>Tolnai Világlapja</i> , 20. sz. 1182–1183. o.	május 12.

2. számú táblázat: Zubovits nyilatkozatai alapján megjelent publicisztikák

Pártatlansága megmutatkozott mind a hivatalos jelentésében, mind a publicisztikáiban. Azt nem tudjuk megítélni, hogy a Zubovits Fedor megfigyelői tevékenysége során szerzett információkat a Monarchia hadvezetése és a politikusok miként hasznosították, vagy egyáltalán felhasználták-e. Annyi bizonyos, hogy a vezérkar elismerő jelentést fogalmazott meg Zubovits munkájáról, melynek másolatát a honvédelmi miniszternek is továbbították: „Nagy érdeklődéssel olvastam Önagysága jelentését a tripoli hadműveletekről; sok rendkívül figyelmet érdemlő megjegyzése és tapasztalata egészen biztosan hasznára válik hadseregünknek. A legfelsőbb szolgálat nevében mondom köszönetem Önagysága semmilyen fáradtságtól sem visszariadó áldozatkész-ségéért és a hadsereg irányába mutatott hosszú hagyománnyal rendelkező kötődéséért, amely az Ön ismereteiből oly gyakran kiviláglik.”⁹³

Az elismerő jelentést követően Zubovits újabb kitüntetésben részesült. Az Ófelsége Katonai Irodája (*Militärkanzlei Seiner Majestät*) által megfogalmazott kitüntetéstervezet 1913. május 4-én kelt, melyben a következőket olvashatjuk: „[...] a fegyveres erő érdekében kifejtett érdemdús teljesítményeiért Dicsérő Elismerésem tudtul adandó és neki a katonai érdemérem a katonai érdemkereszt szalagján kiszolgáltatandó”.⁹⁴

A kapitány haditechnikai és külpolitikai szempontból egyaránt fontos tapasztalatokat szerezhetett a harctéren. Ebben a háborúban vetettek be először repülőgépeket, bár Zubovits jelentésében cáfolta a repülőgépek jelentőségét a harcokban. Mivel Ferenc József nem volt nyitott haditechnikai újításokra, az valószínűbbnek látszik, hogy a szövetséges Olaszország megváltozott „magatartása” az uralkodó vagy a katonai elit számára fontosabb információ lehetett, amit Zubovits Fedor így nyomatékosított:

⁹² A lapnak Zubovits Fedor Bécsben, 1912. április 7-én adott interjút a Marconi-féle vezeték nélküli távíró segítségével.

⁹³ ÖStA KA GSt Allgemeine Reihe 1912 25–17/17. Moritz Auffenberg gyalogsági tábornok jelentése Zubovits haditudósítói szolgálatáról. Bécs, 1912. április 30.

⁹⁴ ÖStA KA MKSM 1913 13–4/41. Ófelsége Katonai Irodája által megfogalmazott kitüntetéstervezet. Bécs, 1913. május 4.

„Hogy azonban Olaszországnak kilentized része monarchiánknak halálos ellensége, azért szembeszállok mindenkivel, mert az tisztább a napnál.”⁹⁵

Zubovits jóslatai nemcsak az olasz–török háború elhúzódását illetően igazolódtak be, hanem hasonlóképp előre látta Olaszország átpártolását az ellenséges szövetségi rendszerhez, az antanthoz, ami az I. világháborúban realizálódott. 1915. április 26-án írták alá az olasz–francia–angol egyezményt, amelyben Olaszország kötelezte magát, hogy minden erejét felhasználja szövetségesei valamennyi ellensége ellen, számos területért cserébe.⁹⁶

Zubovits további tevékenysége

Zubovits Fedor nem sokkal észak-afrikai tevékenysége után, 1914-ben már az „önálló” Albániában végzett katonai megfigyelői feladatot – ez is azt támasztja alá, hogy az olasz–török háborúban vállalt küldetést sikeresen teljesítette. A kapitány ezt követően sem tétlenkedett, 1914–1916 között – idős kora ellenére – honvédhuszár századosként tényleges szolgálatot vállalt az I. világháborúban a kárpáti és olasz frontokon, ahol a szárazföldi torpedóosztagot vezette. Zubovits életében nagy fordulat lehetett, hogy egykori garibaldista létre az I. világháborúban az olaszok ellen is harcolt: 1915 júniusától 1916 januárjáig az Isonzó mellett, majd a Puster-völgyben.⁹⁷

A világháború Zubovits Fedor életére is hatással volt, aki – az 1916-os nyugdíjazása és őrnagyi rangra emelése után vagyonának nagy részét elveszítve – egykori életmódjához képest szerényen élte le hátralévő éveit, 1920-ban bekövetkezett haláláig.⁹⁸

RÖVIDÍTÉSEK

BFL	Budapest Főváros Levéltára
MNL NML	Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltára
MNL PML	Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára
ÖStA KA	Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv
GSt	Generalstab
HR	Hauptreihe
KM	Kriegsministerium

⁹⁵ „Nehéz utazás Tripoliszba.” *Pesti Hírlap*, 1912. március 5. 8. o.

⁹⁶ Az egyezményben Olaszországnak garantált területek: Trentino, Dél-Tirol, Trieszt, Isztria az isztriai szigetekkel, Dalmácia a dalmát szigetekkel, Albánia középső része és Valona. *Kis* 1975. 122. o.

⁹⁷ *Kazareczki* 2021. 75–76. o.

⁹⁸ *Kazareczki* 2019b. 129–143. o.

- MKSM
 Situation in Tripolis Militärkanzlei Seiner Majestät
 A közös hadügyminisztérium Zubovits Fedornak a tripolisi hadműveletekről szóló jelentés tárgyában. Bécs, 1912. április 30. [másolt gépirat] Melléklet: Situation in Tripolis nach den Mitteilungen des k. u. Honvédhusarenrittmeisters a. D. Fedor von Zubovits

BIBLIOGRÁFIA

- Balla* 2014. *Balla Tibor*: A militarista birodalom mítosza. Az osztrák–magyar haderő az első világháború előestéjén. *Hadtörténelmi Közlemények*, 127. (2014) 3. sz. 628–645. o.
- Benke* 1987. *Benke József*: Az arabok története. Budapest, 1987.
- DBI 1975. Dizionario Biografico degli Italiani. Vol. 18. Giovanni Battista Caneva. (A szócikk szerzője: *Giorgio Rochat*) http://156.54.191.164/enciclopedia/carlo-francesco-giovanni-battista-caneva_%28Dizionario-Biografico%29/ (A letöltés időpontja: 2021. június 14.)
- Horváth* 2012. *Horváth Jenő*: Líbia története az olasz gyarmati korszakban, 1911–1947. In: Háborúk, békék, terroristák. Székely Gábor 70 éves. Főszerk: *Majoros István*. Szerk. *Faragó Gábor – Forgó Zsolt – Háda Béla – Madarász Anita*. Budapest, 2012. 285–297. o.
- Horváth* 2000. Dokumentumok az 1911–12-es olasz–török háborúból. Ford. és s. a. r. *Horváth Krisztián*. (Documenta Historica 49.) Szeged, 2000.
- Kazareczki* 2019a. *Kazareczki Noémi*: Zubovits Fedor huszárcapitány afrikai kalandozásai. *Archívnet*, (2019) 1. sz. <https://archivnet.hu/zubovits-fedor-huszarkapitany-afrikai-kalandozasai> (A letöltés időpontja: 2021. május 13.)
- Kazareczki* 2019b. *Kazareczki Noémi*: Zubovits Fedor huszárcapitány mint sajátos mecénás és műgyűjtő. In: Sokszínű tudomány Nógrádban. Szerk. *Grécsi-Zsoldos Enikő*. Miskolc, 2019.
- Kazareczki* 2021. *Kazareczki Noémi*: Zubovits Fedor (1846–1920) huszárcapitány rendhagyó katonai pályája. *Modern Magyarország*, 6. (2021) http://moma.elte.hu/wp-content/uploads/2021/09/MOMA2019_2020v.pdf (A letöltés időpontja: 2022. február 14.)

- Kelemen* 2014. *Kelemen Ferenc: Szárazföldi torpedó – a Zubovits-féle 1908M akna. Haditechnika*, XLVIII. (2014) 3. sz. 66–72. o.
- Kis* 1975. *Kis Aladár: Olaszország története, 1748–1970*. Budapest, 1975.
- Kun* 2012. *Kun Tibor: Háború az „olasz” Líbiáért. (Könyvismertetés.) [Nicola Labanca: La guerra italiana per la Libia. 1911–1931 (A líbiai olasz háború. 1911–1931). Bologna, Il Mulino, 2012.] Klió*, 22. (2012) 2. sz. 100–105. o.
- Leidenfrost* 1936. *Leidenfrost Gyula: Tengeri krónika. Adatok a magyar tengeri sporthajózás történetéből. A Tenger*, XXVI. (1936) VII–XII. füzet, 63–76. o.
- Mangold – Horváth* 1912. Tolnai világtörténelme. A legújabb kor története. Szerk. *Mangold Lajos – Horváth Cyril*. Budapest, 1912.
- Névkönyv 1885. A Magyar Királyi Honvédelmi Ministerium, a Honvédség és a csendőrség Névkönyve 1885. Budapest, 1885. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MagyarNevkonyvek_1885/?pg=161&layout=s&query=Zubovics (A letöltés időpontja: 2021. június 14.)
- Szabó* 1976. *Szabó László: Olaszország 1915. évi hadbalépésének előzményei. Hadtörténelmi Közlemények*, 23. (1976) 4. sz. 653–678. o.
- Szegő* 2004. *Szegő Krisztina: Haditudósítók a XX. században*. Budapest, 2004.
- Weiszhár – Weiszhár* 2004. *Weiszhár Attila – Weiszhár Balázs: Háborúk lexikona*. Budapest, 2004.
- Zubovits* 1902. *Zubovits, Fedor von: The Automatic Sentinels and Land Torpedoes*. Trieste, 1902.

Noémi Kazareczki

“IT IS AN UNFORTUNATE CAMPAIGN WHERE NATURE ITSELF
HAS CONSPIRED AGAINST THE ITALIANS”

The War Correspondent Activities of Fedor Zubovits in the Italian-Turkish War of 1911–1912

(Abstract)

Fedor Zubovits (1846–1920) was a versatile and legendary figure, a soldier, war correspondent, African hunter, sportsman, inventor, military expert, publicist, county politician and, last but not least, one of the last duelists of the 19th century. The present research article describes the activities of Captain Zubovits as a war correspondent and military observer during the Italian

colonial war against the Turks in North Africa in 1911–1912, which was aimed at the conquest of the Cyrenaica and Tripolitania (Libya) regions.

From the turn of the 19th and 20th centuries, the Austro-Hungarian Empire also took advantage of the opportunity to gain experience of modern warfare through official military observers (either volunteers or reserve officers) in military conflicts independent of its own. Fedor Zubovits volunteered his services to the military leadership of the Monarchy because of his thirty-year relationship with the African continent and his excellent command of Italian. Zubovits arrived in Tripoli on 31st January 1912, and remained in the North African theatre of operations until the middle of April 1912. He summarised his experiences in five war reports published in the *Pesti Hirlap* and in an official report to the military command.

The captain stressed that the difficult environmental conditions and the quick attacks by the Arab tribes would make it very difficult for the Italians to hold on to the territory they had gained (Tripoli, Derna, Benghazi, Homs) without very heavy casualties, and he continued to express doubts about the Italian offensive inland. As an experienced soldier, Zubovits concluded that the Italians should limit their operations to small coastal towns protected by their warships and attempt operations in the Aegean or the Dardanelles. As it turned out later, this was the view and action of the Italian command. His predictions were also correct as to the outcome of the war. The Treaty of Lausanne, concluded between Italy and Turkey on 18 October 1912, did not bring the war to an end for many years because of the struggle against the nomadic tribes in the interior of the provinces.

Perhaps the most important and most useful result of Zubovits's work as an observer was to identify and draw attention to the distancing of Italy from the Austro-Hungarian Monarchy and the change in its alliance, which was soon to be realised in World War One.

Noémi Kazareczki

„EIN WAHRLICH GLÜCKLOSER FELDZUG, WO SICH SELBST DIE NATUR
GEGEN DIE ITALIENER VERSCHWOREN HAT“

Die Tätigkeit des Kriegsberichterstatters Fedor Zubovits im italienisch-türkischen
Krieg des Jahres 1911–1912

(Resümee)

Fedor Zubovits (1846–1920) war eine vielseitige und legendäre Persönlichkeit: Soldat, Kriegsberichterstatter, Afrika-Jäger, Sportler, Erfinder, Militärexperte, Publizist, Komitatspolitiker und nicht zuletzt einer der letzten Duellanten des 19. Jahrhunderts. Die vorliegende Studie beschreibt die Tätigkeit von Hauptmann Zubovits als Kriegsberichterstatter und Militärbeobachter während des italienischen Kolonialkrieges gegen die Türken in Nordafrika im Jahr 1911–1912, der auf die Eroberung der Regionen Kyrenaika und Tripolitanien (Libyen) abzielte.

Ab der Wende des 19–20. Jahrhunderts nutzte auch die Österreichisch-Ungarische Monarchie die Möglichkeit, durch offizielle Militärbeobachter (entweder Freiwillige oder Reserveoffiziere) in unabhängigen militärischen Konflikten Erfahrungen mit moderner Kriegsführung zu sammeln. Fedor Zubovits bot der militärischen Führung der Monarchie seine Dienste freiwillig an, da er seit etwa drei Jahrzehnten mit dem afrikanischen Kontinent verbunden war und auch die italienische Sprache hervorragend beherrschte. Zubovits traf am 31. Januar 1912 in Tripolis ein und blieb bis Mitte April 1912 im nordafrikanischen Einsatzgebiet. Seine Erfahrungen fasste er in fünf Kriegsberichten zusammen, die in der Zeitung *Pesti Hirlap* und in einem offiziellen Bericht an die Militärführung veröffentlicht wurden.

Der Hauptmann betonte, dass es die schwierigen Umweltbedingungen und die Blitzangriffe der arabischen Stämme den Italienern sehr schwer machen würden, die eroberten Gebiete (Tripolis, Derna, Benghazi, Homs) ohne immense Verluste zu halten, und er äußerte fortlaufend Zweifel an der italienischen Offensive im Landesinneren. Als erfahrener Soldat kam Zubovits zu dem Schluss, dass die Italiener ihre Operationen auf kleine Küstenstädte beschränken sollten, wo sie durch ihre Kriegsschiffe geschützt seien, und in der Ägäis oder in den Dardanellen Operationen versuchen sollten. Wie sich später herausstellte, sah es die italienische Militärführung genauso und handelte auch dementsprechend. Auch seine Vorhersagen über den Ausgang des Krieges waren richtig. Mit dem Vertrag von Lausanne, der am 18. Oktober 1912 zwischen Italien und der Türkei geschlossen wurde, wurde der Krieg wegen des Kampfes gegen die Nomadenstämme im Inneren der Provinzen noch lange Jahre hindurch nicht beendet.

Das vielleicht wichtigste und nützlichste Ergebnis der Beobachtungsarbeit von Zubovits war, dass er die Distanzierung Italiens von der Österreichisch-Ungarischen Monarchie und die Veränderung der Bündnisbeziehung, die sich schon bald im Ersten Weltkrieg manifestieren sollte, erkannte und darauf aufmerksam machte.

Noémi Kazareczki

« C'EST UNE CAMPAGNE MALHEUREUSE OÙ MÊMES LES FORCES DE LA NATURE SE SONT LIGUÉES CONTRE LES ITALIENS ».

L'activité du correspondant de guerre Fedor Zubovits dans la guerre italo-turque de 1911–1912

(Résumé)

Fedor Zubovits (1846–1920) était un personnage légendaire aux multiples facettes : soldat, correspondant de guerre, chasseur en Afrique, sportif, inventeur, expert militaire, journaliste, homme politique départemental et, enfin l'un des derniers duellistes du 19^e siècle. La présente étude décrit les activités du capitaine Zubovits en tant que correspondant de guerre et observateur militaire pendant la guerre coloniale italienne menée contre les Turcs en Afrique du Nord en 1911–1912 pour la conquête des régions de Kireeneika et de Tripolitania (Libye).

À partir du tournant des 19^e et 20^e siècles, l'Empire austro-hongrois a profité de l'occasion pour acquérir une expérience de la guerre moderne en envoyant des observateurs militaires officiels (volontaires ou officiers de réserve) dans des conflits militaires auxquels il n'était pas impliqué. Fedor Zubovits a proposé ses services au commandement de la monarchie en raison de sa relation de trente ans avec le continent africain et de son excellente maîtrise de l'italien. Zubovits est arrivé à Tripoli le 31 janvier 1912 et resté sur le théâtre d'opérations nord-africain jusqu'à la mi-avril 1912. Il a résumé ses expériences dans cinq comptes-rendus de guerre publiés dans le journal *Pesti Hirlap* et dans un rapport officiel destiné au commandement des armées.

Le capitaine a souligné que les Italiens ne pourraient conserver les territoires occupés (Tripoli, Derna, Benghazi, Homs) qu'au prix de grands sacrifices, et ce, en raison des conditions environnementales difficiles et des attaques éclair des tribus arabes. Il n'a cessé d'exprimer ses doutes sur l'offensive italienne à l'intérieur des terres. En tant que soldat expérimenté, Zubovits a conclu que les Italiens devaient limiter leurs opérations aux petites villes côtières protégées par leurs navires de guerre et tenter des opérations dans la mer Égée ou les Dardanelles. Comme il s'est avéré plus tard, c'était également le point de vue et l'action du commandement italien. Ses prédictions étaient également justes quant à l'issue de la guerre. Après le traité de Lausanne, conclu entre l'Italie et la Turquie le 18 octobre 1912, la guerre a encore continué pendant des années en raison de la lutte contre les tribus nomades à l'intérieur des provinces.

Le résultat le plus important et le plus utile du travail d'observation de Zubovits a peut-être été de constater et d'alerter sur la prise de distance de l'Italie vis-à-vis de la Monarchie austro-hongroise, son alliée de l'époque. En effet, cela s'est confirmée peu de temps après, au cours de la Première Guerre mondiale.

Ноэми Казарецки

«НЕУДАЧНЫЙ УЖ ТАКОЙ ВОЕННЫЙ ПОХОД, В КОТОРОМ
САМА ПРИРОДА ПОКЛЯЛАСЬ ПРОТИВ ИТАЛЬЯНЦЕВ»

Деятельность военного журналиста Федора Зубовича во время итальянско-турецкой войны в 1911–1912-ые гг.

(Резюме)

Федор Зубович (1846–1920) — личность разносторонняя и легендарная: который был солдатом, военным корреспондентом, африканским охотником, спортсменом, изобретателем, военным экспертом, публицистом, уездным политиком, а также ещё что не менее важно, он был одним из последних героев дуелей 19-ого века. В настоящем исследовании представлена деятельность капитана Зубовича в качестве военного корреспондента и военного наблюдателя в колониальной войне итальянцев и турков в 1911–1912-ых годах в Северной Африке за приобретение района Киренейки и Триполитании (Ливии).

С рубежа 19–20-ых веков Австро-Венгерская Монархия также использовала возможность получения опыта современной войны в независимых от нее военных конфликтах от официальных военных наблюдателей (добровольцев или запасных офицеров). Федор Зубович добровольно предложил свои услуги военному руководству Монархии, потому что его связь с африканским континентом насчитывает около тридцати лет, а также он в совершенстве говорил по-итальянски. Зубович прибыл в Триполи 31-ого января 1912-ого года и оставался на поле боя в Северной Африке до середины апреля 1912-ого года. Он обобщил свой опыт в своих пяти военных репортажах, опубликованных в газете «Пешти Хирлап» (Pesti Hirlap), и в своем официальном отчете руководству армии.

Капитан подчеркивал, что из-за сложных природных экологических условий и молниеносных нападений арабских племен итальянцам удастся лишь очень дорогой ценой удержать приобретенные территории (Триполи, Дерна, Бенгази, Хомс), и постоянно выражал свои сомнения в связи с наступлением итальянцев, направленным на внутренние территории материка. Как опытный солдат, Зубович пришел к выводу, что итальянцы должны ограничить свои военные действия на небольшие прибрежные города, где они защищены своими боевыми кораблями, и попытаться осуществить военные операции на Эгейском море или Дарданеллах. Как оказалось позже, именно это увидело и сделало итальянское военное руководство. Его предсказания были верны и в отношении исхода войны. Лозаннский мирный договор, заключенный между Италией и Турцией 18-ого октября 1912-ого года, долгие годы не завершился из-за борьбы с кочевыми племенами, проживающими внутри провинций.

Пожалуй, самым важным и полезным результатом наблюдательной деятельности Зубовича является то, что он отметил и обратил внимание на выход Италии из состава Австро-Венгерской Монархии, на изменение её союзнических отношений, которое было реализованно вскоре позже в Первой мировой войне.